

УДК 614.8

В.В.Олійник канд. техн. наук, доцент, нач. кафедри, УЦЗУ

О.О.Тесленко канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри, УЦЗУ

Н.В. Коломієць, студентка УЦЗУ

ВПЛИВ ФАКТОРА ТИСКУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПЕРЕРОБКОЮ ПАРОГАЗОВИХ СИСТЕМ

Приводяться результати, які показують, що фактор тиску який спостерігається при горінні водень-кисневих сумішей, проявляються також і у парогазових сумішах, змінюючи потенційну небезпеку технологічного устаткування, у якому присутні ці системи.

Постановка проблеми. Однією зі специфічних умов експлуатації технологічного устаткування в хімічних виробництвах є присутність стадій, де використовуються знижені тиски не тільки в газових системах, але й у парових середовищах.

Розглядаючи особливості горіння газових систем при тисках до 101 кПа, у роботах [1,2] були встановлені небезпечні для виробництва особливості. Зокрема, для модельної системи H_2-O_2 , при зміні тиску, нижня концентраційна межа поширення (КМП) полум'я спочатку зменшується, потім зростає. Дослідження модельних $H_2-O_2-N_2$ систем із $[O_2] = Const$ показали, що при зниженні тиску межі горіння модельної системи розширюється, потім звужується до змикання нижньої й верхньої межі. При $[O_2] < 9-10\%$ область другої межі так само розширюється до змикання нижньої та верхньої меж. При $[O_2] < 4,8\%$ горіння відсутнє. Проведений аналіз вказує на наявність невизначеностей у судженнях про зміну КМП полум'я парогазових сумішей при зменшенні тиску. Парогазові суміші теж часто зустрічаються у виробництві при знижених тисках. Тому автори зробити припущення, що вищезгаданий ефект другої межі по тиску для водень-кисневих сумішей, можна чекати також і у парогазових сумішах і вирішили дослідити залежність КМП від тиску для парогазових сумішей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З літературних джерел [1, 2] з'ясовано, що більшість авторів для проведення експериментальних робіт, пов'язаних з визначенням впливу тиску на КМП полум'я, використовують різні установки й критерії оцінки займистості, хоча існуючі експериментальні установки принципово одна від одної не відрізняються. Розглянуті лабораторні установки для визначення КМП полум'я мають наступні недоліки: різні діаметри й обсяги реакційних посудин; різні форми й матеріал реакційної

посудини; різне розташування джерела запалювання (у верхній, центральній і нижній частині реакційної посудини); різні джерела запалювання - електрична іскра й спіраль та ін. Суперечки, у науковому світі, про найбільш ефективний діаметр реакційної посудини при дослідженні процесів горіння парогазових систем, у яких моделюються середовища, що протікають у технологічному устаткуванні, змусили нас висловити свої зауваження в цій області.

Постановка завдання та його вирішення. Традиційно дослідна камера являє собою кварцову циліндричну посудину. При виборі діаметра камери для газових і паро-повітряних сумішей при тиску $9,8 \cdot 10^4$ Па використана сталість значення критерію Пекле на межі гасіння полум'я [3]:

$$d_{кр} = Pe \frac{RT_0 \lambda_{см}}{U_H C_{p,см} P}, \quad (1)$$

де Pe - критерій Пекле, що згідно [3], дорівнює приблизно 65; R - газова стала, $(\text{см}^3 \cdot \text{кПа})/\text{град}$; T_0 - початкова температура суміші, K ; $\lambda_{см}$ - теплопровідність газової суміші, $\text{кал}/\text{см} \cdot \text{с} \cdot \text{град}$; U_H - нормальна швидкість поширення полум'я для вмісту водню, $\text{м}/\text{с}$; $C_{p,см}$ - теплоємність суміші, $\text{кал}/\text{моль} \cdot \text{град}$; P - атмосферний тиск, кПа .

Якщо молекулярні маси компонентів суміші не сильно відрізняються одна від одної, застосовується лінійна залежність, що відповідає адитивній теплопровідності суміші [3]:

$$\lambda_{см} = K_1 \lambda_1 + (1 - K_1) \lambda_2, \quad (2)$$

де λ_1 й λ_2 - коефіцієнти теплопровідності; K_1 і K_2 - мольні частки компонентів.

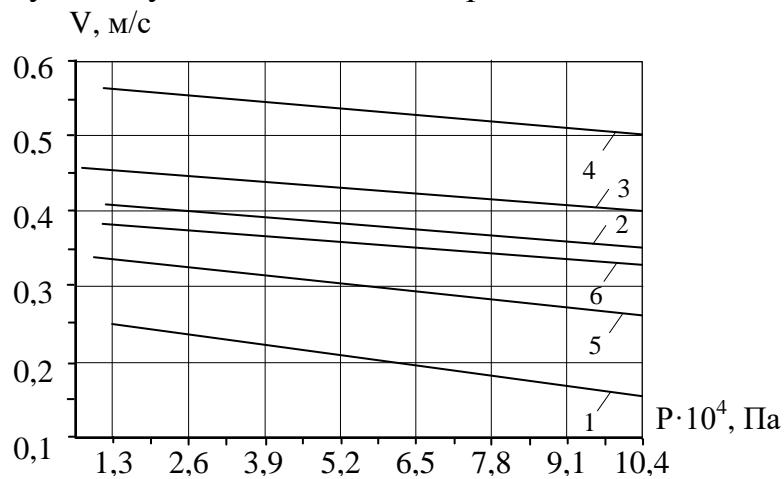
Було враховано, що при великому розходженні молекулярних мас більш точна логарифмічна залежність:

$$\lg \lambda_{см} = \lg \lambda_2 + K_1 (\lg \lambda_1 - \lg \lambda_2); \quad \lambda_{см} = \lambda_1^{K_1} \cdot \lambda_2^{1-K_1}. \quad (3)$$

Підставляючи значення параметрів у рівняння (1), одержали $d_{кр} = 0,85 \cdot 10^{-2}$ м, що відповідає результатам оцінок по [4].

З рівняння (1) виходить, що критичний діаметр зростає при зменшенні тиску, а з роботи [5] видно, що нормальна швидкість може зростати при зменшенні тиску. Були проведені експерименти по зміні видимої швидкості поширення полум'я в сумішах з областю

спалахування, близькою до критичних меж в інтервалі тисків $1,25 \cdot 10^4 \div 6,4 \cdot 10^4$ Па в камерах діаметром $5 \cdot 10^{-2}$, $8 \cdot 10^{-2}$ и $18 \cdot 10^{-2}$ м, які показали однакові результати. Результати вимірювань видимої швидкості поширення полум'я в сумішах наведені на рис. 1.

Рис. 1. Результати вимірів видимої швидкості поширення полум'я в сумішах: 1 - водень-киснева; 2 - ізопропилового спирту; 3 - ацетону; 4 - метанолу; 5 - П-ксилолу; 6 - толуолу.

Аналіз проведених досліджень показав, що отримані результати по вимірюванню видимої швидкості поширення полум'я можливо описувати лінійною залежністю:

$$\frac{x_2 - x_1}{x_2 - x_1} = \frac{y_2 - y_1}{y_2 - y_1}; \quad (4)$$

де $M(x_1, y_1), N(x_2, y_2)$ - координати крапок даної прямої.

Для рішення рівняння (4) беремо крапки М и N, що належать масиву експериментальних даних і для кожної з досліджених речовин був побудований графік зміни видимої швидкості поширення полум'я в сумішах з областю спалахування близькою до критичних меж. Одержали рівняння $y = Ax + B$ з дисперсією $0,85 \text{ (м/с)}^2$ і середнім відхиленням $0,93 \text{ м/с}$.

$$y = 0,27 - 0,0125x.$$

Обробивши, таким чином, всі представлені залежності був отриманий симплекс, що показує, що газові й парогазові суміші при горінні підкоряються одним і тим самим закономірностям, а ефект, що спостерігається у газах, не виключається своїм проявом і для парогазових сумішей.

На розробленій установці [6] і методиці [7] для вивчення критичних умов поширення полум'я в модельних парогазових системах були проведені дослідження інших речовин: ацетону, метанолу, п-ксилолу, толуолу та дихлоретану. Ці дослідження представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Умови поширення полум'я в паро-повітряних системах

№ з/п	Найменування паро-повітряної системи	Запалювання системи, %, об	
		нормальні умови	знижений тиск
1.	Ацетон	2,2	1,9
2.	Метиловий спирт	6,0	1,0
3.	П-ксилол	1,0	0,1
4.	Толуол	1,3	0,34
5.	Дихлоретан	6,2	5,9

Висновки. За результатами проведеної роботи виходить, що парогазові системи при знижених тисках, представляють ще більшу небезпеку, що потребує внесення змін в особливості конструкції устаткування та технологічні процеси, проведення оцінки потенційної небезпеки технологічного устаткування, в якому присутні ці системи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Еременко О.Я., Цариченко С.Г., Шебеко Ю.Н., Козлов П.Н.. Экспериментальное исследование горения газовых смесей при давлении ниже атмосферного. Пожаровзрывоопасность веществ и материалов.: Сб. науч. трудов. М.: ВНИИПО, 1984.С.202–204.

2. Кривулин В.Н., Баратов А.Н., Ловачев Л.А., Кудрявцев Е.А. Новая установка для определения пределов воспламенения. Пожаровзрывоопасность веществ и материалов: Сб. научн. тр. М.: ВНИИПО, 1982. 222 с.

3. Розловский А.И. Научные основы техники взрывобезопасности при работе с горючими газами и парами. М.: Химия, 2 изд. перераб.,1980. 346 с.

4. Потехин Т.С., Прохоров Н.С., Терещенко Г.Ф. Управление риском в химической промышленности. //ЖВХО,1990,Т.35.С.421-424.

5. Зельдович Я.Б., Баренблатт Г.И., Либрович В.Б., Махвиладзе Г.М. Математическая теория горения и взрыва. М.: Наука. 1980. 478 с.

6. Деклараційний патент на винахід № 31864 А, МПК 6 G 01 N 25/22 Заявл. 10.11.98 № 98115944 Пристрій для експериментального визначення концентраційних меж

розповсюдження полум'я. /Шульга, Луценко, Васильєв, Дерев'янку, Мозговий. Опубл. 15.12.2000; Бюл. № 7-11.

7. ГОСТ 12.1.044. – 89. Пожаровзрывоопасность веществ и материалов. Номенклатура показателей и методы их определения.